

ellenkezőjére, azonban az iskolai példák csak nyernek súlyukban, ha az élet részéről támogatásban részesülnek. Azért kívánatos, hogy az egészségtan és a társadalomtan keretében megnézzük a társadalom szociális intézményeit, egy-egy kórházat, napközi otthont, társadalombiztosító intézetet stb., megmagyarázzuk keletkezésük okát, rendeltetésüket az egyén és a társadalom szempontjából. Hívjuk fel a tanulók figyelmét arra, hogy ezeket az intézményeket nemcsak a jótékonyság hívta életre, hanem a szociális igazságosság és a társadalmi célszerűség is.

Ha a középiskola szociális nevelő feladatának lelkiismeretesen eleget tesz, úgy hatalmas segítséget nyújt a magyar társadalomnak abban, hogy a modern kor egyik legnagyobb nehézségével, a szociális nehézséggel sikeresen megküzdjön. A siker azonban csak akkor lehet teljes, ha a társadalom szívesen fogadja az ajánlkozó segítséget. Ha ez a fogadtatás nem következik be, úgy a középiskola nevelő igyekezete nagy részében meddő marad. A belőle kikerült tanulók sem mint egyének, sem mint állampolgárok, nem válthatják be a hozzájuk fűzött reményeket, mert hitük, tudásuk és akaratuk nagy részét a társadalom és szociális bajok leküzdésére kell fordítaniok. A középiskola a jövő számára dolgozik és hiszi, hogy ez a jövő meghozza azokat a kívánatos viszonyokat, amelyek között a magyar társadalom minden tagja önként és szívesen hajol meg a közösség akarata előtt.

Dr. Zibolen Endre.

Szociális nevelés a középiskolában

(Beszámoló egy világértekezletről.)

A középfokú oktatás 1937. nyarán Párisban tartott 18. világtanácsülésének érdekes kérdés volt az egyetlen vitatárgya: a szociális nevelés a középiskolában. Még érdekesebb volt a kérdés fölvetődésének indokolása: „Európa a forradalmak korát éli. Az elvek, felfogások, eszmék folytonos surlódásban, összeütközésben forronganak. Míg a vakbuzgóság új bálványokat állít, a lelkiismeretek zavara kidönti sarkaiból még a legszilárdabb alapokra épült elveket is. Meghasonlások osztják meg a bajtársakat, polgártársakat, honfitársakat. Egyeseknél a sovinizmus veszedelmes idegengyűlöletté torzul, másoknál a haza eszméjének tagadása utópisztikus nemzetköziségbe ködösödik. A család sem ment az erkölcsi süllyedéstől és szétzilálódástól... A társadalmon belül, de a nemzetek közt is oly könnyen kiegyenlíthető surlódások megoldhatatlanságának az oka az iskolába vezethető vissza, oka: a hiányos szociális nevelés“ — mondja a belga tanárszövetség jelentése.

Már az iskolában szükséges a közösségre nevelés, belenevelni az egyénbe a bajtársi összetartozás érzését, felismertetni vele a társulás előnyeit, a közös munka célszerűségét és magasabbrendűségét, felbreszteni az egyénben, hogy több, mint egyén, a társadalom egyik alkotó tényezője, s ezzel a többlettel bizonyos jogokkal több kötelesség is jár együtt. Képessé tenni az egyént az altruizmusnak, a magunkon túl másokért is élés gondolatának átérzésére, a szociális igazság megérzésére és magunkra is vonatkozó érvényének belátására. Talán azzal, a ma még utópisztikusan ható végcállal, hogy megértőbb nemzedékek uralomra jutásával a szociális köteles-

ségek átérzésén és teljesítésén át a szociális igazságok diadalához jutunk el, amely a nemzetben belül a társadalmi surlódások kisimulását, nemzetközi viszonylatban pedig a békekeresést, a megértés szellemét eredményezné.

A kérdés természetesen minden nevelő legnagyobb érdekfűzésére tarthat számot és óhajtó várakozással tekintünk a kérdés megoldása elé: mit tehet a középiskola a szociális nevelés érdekében.

Felvetődött az elméleti oktatás kérdése. Világos, hogy a szociális nevelés nem lehet új tantárgy. „A szürke elmélet a kis száradt fügefához hasonlatos, amelyről a Szentírás szól“ és a prédikálás — a legalkalmatlanabb módszer e tekintetben. A társas érzék, a felelősségérzet, altruizmus könyvből nem tanulható, nem lehet tantárgy, hanem a nevelőoktatói eljárás minden mozzanatában érvényesülő nevelési elv, amely nem tárgyban, hanem szellemben, nézőszögben nyilvánul meg és nem tanít világnézetet, hanem áraszt magából. Ennek az értelmében át kell hangolnunk, értékelnünk nevelési eljárásunk egész rendszerét a legmélyebb gyökerekig.

A szociális érzék előfeltétele: egészség és jókedv. Beteg, unott vagy elégedetlen ember ingerlékeny. Alapvonásai még a szociális léleknek: könyörületesség, becsületesség, kölcsönös bizalom és céltudatos akarat. A nevelői eljárás módosulásának irányvonala tehát: elősegíteni ezeknek a tulajdonságoknak a kiképződését, kedvező légkört teremteni a kifejlődésüknek, másrészt kiküszöbölni, elhárítani minden gátló elemet.

Ennek az útnak az első állomása: a nevelő és a növendék között, valamint a növendékek közt egymás között a bizalom légkörének megteremtése, amelyben a lélek megtáruul; mert a szociális nevelés csak itt kezdődhetik. Kerülni kell a nevelői eljárásban mindazt, ami ennek a bizalomnak a kialakulását gátolná vagy lehetetlenné tenné: a hatalmi kényszer alkalmazását, az egyéniség gátak közé szorítását, a jókedv elfojtását, a versengés szellemének a szítását, mindazokat a mozzanatokot, amelyek akadályozzák a szociális ösztönök kiáradását.

A kedélynevelés sarkalatos elve, hogy kedély legyen elsősorban magában a nevelői eljárásban. Optimizmust csak optimizmussal lehet nevelni, következésképpen elsősorban a nevelőből kell kiáradni a bizakodó derűnek, derűslítésnek. Megszabja ez a tanítási óra képét és egész szellemét, amelynek főbb elemei: az unalom kerülése, változatosságra törekvés, érdeklődés ébrentartása, a tanulók öntevékenységének felkeltése és bekapcsolása a tanításba, az ezzel kapcsolatos munkáltatás, kedélynevelő mozzanatok; mint a tanítási óra megszakítása énekekkel, gramofonlemezzel, szavallattal, mesével, tréfával, nevetéssel stb.

Azután a ráhangolás után következő mozzanat: a szociális képzés. Minden tantárgy kezelésében érvényesülnie kell a szociális megvilágításnak, az „emberies“ szempontoknak. Minden tárgy „humánus“ áthangolást kapjon, melynek főakkordjai: az emberi egymásrautaltság, összetartozandóság, a társulás eredményessége és a tulzó hazafiassággal szemben, amely a hazainak kizárólagos dicséretésében és vak idegengyűlöletben nyilvánul meg, s amely csak arra alkalmas, hogy minél messzebbre taszítsa egymástól a nemzeteket, a hazainak kegyeletes értékelése és megbecsülése mellett, egy mást is értékelni tudó valóságos világszemlélet.

Mindez azonban még édes-kevés. Valójában: aki a közösség tagja akar lenni csak valóságos közösségi élettel készülhet erre a feladatára. Hogy valóban társadalomképes, szociális lényekké alakuljanak a növendékek, már az iskolában és pedig már a legzsengőbb kortól kezdve valóságos és állandó közösségi életet kell élniök. Tulajdonképpen itt a gyakorlati nevelésen van a szociális nevelés súlypontja.

Közösséget kell teremteni a tanuló számára, amelyben társadalomosdít játszhat. Az iskola legtermészetesebb adott közössége: az osztály. „Az osztály valóságos mikrokozmosz, mely csodálatosan ábrázolja a társadalmat: közös cél van, egyenlőtlen erők, az osztálytársak mindegyikének meg vannak a szövetségesei, vetélytársai, a barátoknak segíteni kell, a segítségért hálát kell mutatni, védekezésre és támadásra folyton készen állni. Ez a felsőbb tekintélytől szabályozott testületi élet testületi szellemet nevel ki, mely bajtársiasságban, a közös sors érzetében nyilvánul meg és igazság- és egyenlőség érzetének a kialakulását segíti elő. Az osztály a maga adottságában a legtermészetesebb szociális közösség” (Belga jelentés). Ez egyúttal a nyilvános iskolák mérhetetlen előnyét is jelenti a szociális nevelés tekintetében és teljesen jogossá teszi azokat a szeretetreméltó szavakat, amelyekben egy szociális szellemű királyi sarj, Károly svéd herceg fejezi ki háláját a nyilvános iskolának: „Bátyám és én, mi vagyunk az első svéd hercegi gyermekek, akik valaha is nyilvános iskolát látogattak. Mivel szüleink nem akarták, hogy üvegházi növények legyünk és idegenek az élet valóságával szemben, a nyilvános iskola, ahol úgy tekintettek bennünket, mint a többieket és együttéltünk a legkülönbözőbb társadalmi osztályhoz tartozó fiúkkal, a legalkalmasabb eszköz volt arra, hogy kikerüljünk a góg kísértéseit, amely természetszerűleg megkísért minden, már a születés által megteremtett olyan kiváltságos helyzetet, mint a miénk . . .” (Emlékezem).

Ezt a legtermészetesebb közösségi adottságot a szociális nevelés érdekében a legmélyebben ki kell aknázni. Még inkább társadalom-mikrokozmosz lesz az osztály, ha még jobban azzá tesszük az angoloknál oly pompásan bevált (helyel-közzel nálunk is alkalmazott) selfgovernmentet, magyarul önkormányzati szellem bevezetésével. Az osztály szerveződjék át valóságos társadalommá, legyenek vezetői, önálló belső élete, célkitűzése, közös és azon belül megosztó egyéni felelősséggel. A munka végrehajtása összehangolt munkamegosztással történjék, amelyben az egyén felelős a közösségnek a saját munkarészéért, a közösség viszont kifelé felelős az egyén munkájáért is.

A megoldás: az osztályközösség osztálytanácsot válasszon, mely az osztálytársadalom minisztériuma, a közös akciók előkészítője és legfőbb intéző szerve. Ez tovább szervezi az osztálytársakat, megszabja a közös munkában nekik jutó szerepet, szabályozza a közösségi életet. Az önkormányzati osztály működése a legkülönbözőbb természetű és irányú lehet. A hivatalos iskola önkéntes támogató szerve lehet, ha az iskolai bútorzat épségbentartására, az osztály rendjének és fegyelmének biztosítására nézve vállal kötelezettséget, segélykönyvtár, ifjúsági könyvtár kezelését vagy valami iskolai hivatalos akció (pl. tejtízóraiztatás) intézését vállalja. Kifelé irányuló akciókat kezdeményezhet (ünnepélyrendezés, műsoros osztálytea, színdarab-előadás, jótékonyági akcióban részvétel stb.), vagy inkább befelé fordult, a szó szoros értelmében vett önnevelő munkát folytathat, mint osztálykirándulások, diák vitaklubok (Dániában divatosak), belső szociális munka (szegény osztálytársak segítése és az osztálytársak tanulmányi színvonalára ügyelés), helyesírási tanfolyam, jegyzetkészítés, önképző előadások, a tanulási eredményt gátló közös, vagy egyéni okok kiküszöbölése stb.

Az önkormányzati osztály szociális nevelődése, mint általában természete a szociális nevelésnek, elsősorban önnevelés. A felnőtt nevelőnek a szerepe itt igen korlátozott, úgyszólván csak a kedvező légkör megteremtése és biztosítása, az ötletadás fokát alig meghaladó irányítás és igen tapintatosan érvényesülő ellenőrzés. Az önkormányzati osztályélet szociális nevelőhatása jelentékeny. A mellett, hogy az

ellenőrző nevelőnek (aki egyúttal valami tantárgyat tanító osztálytanár) főbb oldalról van alkalma megismerni, megérteni növendékei természetét, jellemét s így tanítói módszere is természetesen alkalmasabb, egyénhez simulóbb lesz, az önuralom bölcsesége fejlődik ki a tanulók lelkében, mert magukon tapasztalják a kormányzás nehézségeit. Elismerik a természetes vezetőket, a felelősséget mindenekelőttvalóságát; tapasztalatból értik meg a munkamegosztás, a kölcsönös segítség és szövetkezés előnyeit. Az önkormányzati osztályélet „az osztálytársak között felfed képességeket és tulajdonságokat (pl. határozottság, ügyesség stb.), amelyeket a tanítási óra nem tud felfedni; ezáltal gyógyít önérték-sebeket és az osztály különböző értékei között a jó csoportszellemnek kedvező egyensúlyt teremt; a tanulásban erősebbeknek, tehetségesebbeknek — akik mindig kissé hiúságra hajlamosak — meg kell állapítaniok, hogy nem csak az ész és a tudás a tiszteltetreméltóak . . . “

De a szociális nevelésnek az önkormányzati osztálynál még kedvezőbb működési területe is van, a tanuló életének a hivatalos oktató-nevelői programmal még lazább kapcsolatban levő szakasza: a szabad ideje. Szűz terület, amelyet a szociális nevelés céljai érdekében tapintatos irányítással úgy rendszabályozhat meg, ahogy legalkalmasabbnak látszik. Szabad keze van: olyan közösségi formákat teremthet, amelyek a növendékeknek a legkedvesebbek, változataiban kimeríthetetlen közösségi kereteket, amelyek között az öntevékenységre vágyó lélek abban a célkitűzésben oldhatja fel magát, amelyhez szíve-lelke vonja. Mert hiszen a szociális nevelés szempontjából a foglalkozás tárgya, célja legfeljebb csak másodsorban fontos, alig több egyszerű tornaszernél, a torna a fontos elsősorban, amely a tornaszeren végbemeget, az élet maga, a csoportnak, mint társadalomnak az élete. Az ifjúsági egyesületekről van szó, melynek az életformája még önállóbb, mint az önkormányzati osztályé, kevesebb benne a tekintélyi gátlás, még inkább a felnőttek életének a mása. Az egyesület társadalmi szervezet, célkitűzése, közösségi élete van, a tagoknak alá kell vetni magukat bizonyos szabályoknak és teljesíteni bizonyos önként vállalt feladatokat.

A mai ifjúság körében legnépszerűbb egyesületet, a sportegyesületet kell említeni itt elsősorban. Itt az volna kívánatos, hogy a sport csak testedzés, játékszerű, nem ve senyszerű legyen, mert a verseny szelleme alacsonyabb ösztönök táplálója és egyesítés helyett megoszt. Ilyen ifjúsági egyesületek még: a zeneegyesületek önképzőkörök, gyűjtőegyesületek (bélyegyűjtők), fényképező-, rádióegyesületek, diákújság, diáklevelezés, diákvitaklubok, (Dániában divatosak). Ide tartoznak a tanulmányi kirándulások, üzemlátogatások, Dániában és Hollandiában bizonyos tantárgyakkal kapcsolatban esetleg több napos kirándulások is szokásosak néha szabadban, sátor alatt való táborozással, Németországban „Schullandheim“-ek, ezek mintájára Hollandiában is mezei iskolák vannak, ahol egy-egy osztály csak az évszak bizonyos szakát tölti és együttelve munkaközösségben végzi iskolai programját. Franciaországban a múlt nyáron szünidei tanulótáborral („colonie de vacances“) kísérleteztek. Ide tartoznak azok az ifjúsági mozgalmak, amelyeknek már a foglalkozási tárgya is szociális jellegű, mint ifjúsági vöröskereszt, anyák napja, jó'ethét stb.

A felsorolásban a végére hagytam azt az ifjúsági egyesületet, amely a szociális nevelésnek ma tulajdonképpen a leginkább szükséges iskolája: a cserkészület. Legtökéletesebb, mert a mellett, hogy célkitűzéseiben és eszközeiben is legtökéletesebben közelíti meg a szociális nevelés eszményét, önmagában is teljes, kerek, kiépített nevelői rendszer; nézőszöge: az optimizmus („keep smiling“ „mosolyogj!“), működésének tengelye: az öntevékenység és a gyakorlati közösségi élet és lelkialapja: az embe-

riesség. Nem nagyon vetettük el a sulykot, ha azt állítjuk, hogy a nevelő-oktatásban az öntevékenységi munkának és szociális szellemű reformötletek nagyon nagy részének — bealottan vagy tudat alatt bár — ez a 30 éves pompás nevelői rendszer a kimutatható ősforrása és nagy általánosságban az is igaz, hogy ez az egyetlen ifjúsági szervezet magában foglalja szinte az összes előbb felsorolt ifjúsági szövetekezeseket.

A világerktekezet legtöbb tagszövetsége különösen ezt a mozgalmat ajánlja a szociális nevelés figyelmébe, a belga tanárszövetség jelentése pedig a legnagyobb elragadtatás hangján valósággal himnuszát zengi a cserkésznevelés szociális értékeinek :

„A cserkészet, melyet a szabad oktatás oly lelkesedéssel fogadott, érdemli meg mindenekelőtt a figyelmünket. Sok tanulónk élvezi már az áldásait, de itt a legfőbb ideje, hogy igazán felkaroljuk ezt a mozgalmat:

A cserkészet valóságos iskolája a szüntelenül cselekvő szociális erkölcs alkalmazásának. Az őrsi rendszer, mely a cserkészet tengelye és amely korlátozott szociális lényegét formál, gyakorolja az ifjúságot a lovagi erények szigorú követésében, a közösségi élet kötelességeinek teljesítésében az egyéni felelősség szellemében, amely minden erkölcsi tannak legbensőbb lényege. Az az elv, hogy „mindig közösen dolgozni“, kifejleszt az őrs tagjaiban olyan testületi szellemet, mely kiszélesedik a csapatra, a szövetségre, a világ cserkészetére. Elég résztvenni egy világiamboreen, hogy megállapíthassuk, hogy a cserkész minden cserkésznek barátja, bármely társadalmi osztályhoz, bármely országhoz is tartozzék az . . .“

Az ifjúsági egyesületek szervezetéhez egy megjegyzést fűznek: az egyesületekbe önkéntes legyen a belépés, de viszont a jelentkező felvételéhez elengedhetetlen az egyesület vezetőségének a hozzájárulása. Tehat egyrészt ne legyen kötelező másrészt, hogy a jelentkező érezze, hogy csak bizonyos feltételek mellett veszik be, ha eltökélte, hogy hasznosan működik közre a közösségi munkában és erre kellő biztosítékot nyújt.

Amikor elismerjük, hogy ez a megszorítás nagyon is indokolt, bizonyos lehangoltsággal kell megállapítanunk, hogy a szociális nevelés jelenlegi elképzelésében ilyen formában bizonyos korlátok közé szorult és éppen azok az egyének esnek ki az erőmezejéből, akik pedig legjobban rá volnának szorulva, a természetüknél fogva antiszociális hajlamúak.

Úgy érezzük, hogy a világerktekezet még nem oldotta meg véglegesen a szociális nevelés kérdését, inkább csak gyűjtőmunkát végzett, összegyűjtötte a nevelő-oktatásban — más célkitűzésekre — már alkalmazott eljárásokat, fogásokat, amelyeket a szociális nevelés is ki tudna használni a maga céljaira. A megoldás helyett inkább ötleteket kaptunk, amelyek nagyon nélkülözik elsősorban a rendszerességet. Véleményünk: összefogó szociális nevelőkeret szükséges, amely bizonyos összefogó magasabb szempont érvényesítésével rendezgetné, mint tornacsarnok az összes nevelői tornaszereket, s tanáccsal szolgálna a munka milyenségét illetőleg, szabályozná a munka ütemét és ügyelne nem utolsósorban arra, hogy az önkormányzati nevelői segédszervek öncélúságukban ki ne zsákmányolják a növendéket, a szociális nevelődés buzzgalmában el ne sikkadjanak más célok és más javak, melyek nem kevésbé fontosak az életbe készülő utas számára.

Csapó Jenő (Szekszárd.)